قوش تىللىق مائارىپ :(2)
»قوش تىللىق «مائارىپ قانداق بولۇشى كېرەك؟

ئەركىن سىدىق
-2008يىلى -12ئاينىڭ -25كۈنى

)بۇ ماقالىنى ھېچكىمدىن رۇخسەت سورىماي، مەنبەسىنى ئەسكەرتكەن ھالدا باشقا ھەر قانداق تور بەتلىرىدە ئېلان قىلىسىڭىز (بولۇۋېرىدۇ.

مەن ئالدىنقى "قوش تىللىق :مائارىپ باشلانغۇچتا ئانا تىلنى ئالدىدا ئۆگىتىشنىڭ ئىلمىي "ئاساسلىرى دېگەن يازمامدا Skutnabb-Kangas" "Tove خانىمنىڭ 800 بەتلىك كىتابىنى ئوقۇپ، ئۇنىڭدا مۇۋاپىق ماتېرىيال تاپالىسام، ئۇنى قوش تىللىق مائارىپ توغرىسىدىكى ئىككىنچى يازمام قىلىپ تەييارلايدىغانلىقىمنى تىلغا ئالغان ئىدىم. مەن ئۇ كىتابنى ئىنتېرنېت ئارقىلىق سېتىۋالغان بولۇپ، ئۇ كىتاب قولۇمغا تېخىچە تەگمىدى. مەن يىغىدىن بۇيان كۆرگەن ماتېرىياللاردا ئۆزۈمنىڭ ئالدىنقى يازمامدىكى مەزمۇنلارنى تولۇقلايدىغان مەزمۇنلار خېلى كۆپ بولغانلىقى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇيغۇر دىيارىدا "قوش تىللىق "مائارىپ نىڭ نېمە ئىكەنلىكى ئانچە ئايدىڭ ئەمەسلىكىنى ھېس قىلغانلىقىم ئۈچۈن، مەن ئۇ كىتابنى ساقلىمايلا، ئۇشبۇ يازمىنى يوللاپ تۇرۇشنى مۇۋاپىق كۆردۈم.

مەن ئالدىنقى يازمامدا چەت ئەلدىكى قوش تىللىق مائارىپ ئەھۋالى ۋە قوش تىللىق مائارىپ نەزەرىيىسىنى قىسقىچە چۈشەندۈرۈپ ئۆتتۈم. مەن كۆرگەن ماتېرىياللارغا ئاساسلانغاندا، ھازىرغا قەدەر قوش تىللىق مائارىپ توغرىسىدىكى تەكشۈرۈش ۋە تەتقىقاتلارنى كۆپرەك ئېلىپ بارغان دۆلەتلەردىن ئامېرىكا، كانادا، ئەنگلىيە، گېرمانىيە، گرېتسىيە ۋە شۋېتسىيە قاتارلىقلار بار بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى كۆچمەن مىللەتلەرنى ئەڭ كۆپ قوبۇل قىلغان ۋە ھازىرمۇ قوبۇل قىلىۋاتقان دۆلەتلەرگە كىرىدۇ. بۇ دۆلەتلەر دۇچ كەلگەن بىر ئورتاق مەسىلە

كۆچمەن خەلقنىڭ مائارىپ سەۋىيىسى يەرلىك خەلقنىڭ سەۋىيىسىدىن كۆپ تۆۋەن بولۇپ، بۇ يېڭى دۆلەتلەرگە كېلىپ نەچچە ئەۋلاد ياشاپ بولغان بولسىمۇ، بۇ كۆچمەن خەلقنىڭ ئاساسلىق نوپۇسى يەنىلا ئوي تازىلاش، كوچا سۈپۈرۈش، ئوت ئۈرۈش، زاۋۇتلاردا ئىشچى بولۇشتەك تۆۋەن دەرىجىلىك خىزمەت ئورۇنلىرىدىن قۇتۇلالمىغان)ئەگەر ئۇيغۇر دىيارىدىكى ھازىرقى مائارىپ سىياستى ئۆزگەرتىلمىسە، ئۇيغۇرلار قانداق بىر ئاقىۋەتكە يۈزلىنىدىغانلىقىنى ئويلاپ (بېقىڭ. شۇڭلاشقا يۇقىرىقى دۆلەتلەر ئېلىپ بارغان تەتقىقاتنىڭ ئاساسلىق مەقسىتى، باشقا دۆلەتلەردىن كۆچمەن بولۇپ كەلگەن باللارنىڭ ئانا تىل مەسىلىسىنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشتا بىر ئىلمىي ئاساسقا ئېرىشىش، شۇ ئارقىلىق ئۇلارنىڭ مائارىپ سەۋىيىسىنى يەرلىك خەلقنىڭ سەۋىيىسىگە يەتكۈزۈشتىن ئىبارەت بولغان. مەن بۇ يازمىنىڭ ئاساسلىق مەزمۇنىنى باشلاشتىن بۇرۇن، ئالدى بىلەن يۇقىرىقى دۆلەتلەر ئېلىپ بارغان تەكشۈرۈش - تەتقىقاتلار ھازىرغىچە بايقىغان، ئۇيغۇر دىيارىدىكى "قوش تىللىق "مائارىپ ئەھۋالىغىمۇ ئۇيغۇن كېلىدىغان بىر قىسىم پەننىي بىلىملەرنى قىسقىچە خۇلاسىلەپ ئۆتىمەن.

1. چەت ئەلدىكى قوش تىللىق مائارىپ تەتقىقات نەتىجىلىرىدىن قىسقىچە خۇلاسە

[1] باللارنىڭ يات تىل)ياكى ئىككىنچى (تىل ئىقتىدارى ئىككى تىپقا بۆلىنىدۇ. ئۇنىڭ بىرسى سۆزلىشىشتىكى يات تىل ئىقتىدارى. يەنە بىرسى ئوقۇشتىكى يات تىل ئىقتىدارى. بۇ ئىككىنچى ئىقتىدار كۆپىنچە ئىنگلىزچە ماتېرىياللاردا "ئاكادېمىك تىل "ئىقتىدارى)ئىنگلىزچە "ئاكادەمىك لاڭۇئاگە ("سىكىللىس دەپمۇ ئاتىلىدۇ. باللارنىڭ سۆزلىشىشتىكى يات تىل ئىقتىدارىنى يۇقىرى پەللىگە يەتكۈزۈش بىلەن ئوقۇشتىكى يات تىل ئىقتىدارىنى يۇقىرى پەللىگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن كېتىدىغان ۋاقىت پەرقى ئىنتايىن زور بولۇپ، باللار سۆزلىشىش جەھەتتە يەرلىك باللارنىڭ

سەۋىيسگە ئىنتايىن تېزلا يېتىشۋالالايدۇ. لېكىن، ئوقۇشتىكى يات تىل سەۋىيسدە يەرلىك باللارغا يېتىشىلىش ئۈچۈن كەم دېگەندە 5 يىل ۋاقىت كېتىدۇ.

[2] باللارنىڭ ئوقۇشتىكى يات تىل ئىقتىدارىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش تىلدىن باشقا كەسپىي دەرسلەردىكى بىلىمنى تەرەققىي قىلدۇرۇش بىلەن ئوخشاش.

[3] باللارنىڭ ئانا تىل سەۋىيسى ئۇلارنىڭ كېيىن ئۆگىنىدىغان ئىككىنچى تىلدىكى سەۋىيسىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بەلگىلەيدۇ. باللارغا بىر يات تىل ئۆگەتكەندە، ئۇنى بىر ئايرىم چەت ئەل تىلى سۈپىتىدە ئۆگەتمەي، ئۇ يات تىلنىڭ ئانا تىل بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ئاساسىدا ئۆگىتىش كېرەك. مۇشۇنداق قىلغاندا باللارنىڭ ئوقۇشتىكى يات تىل ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈش سۈرئىتىنى زور دەرىجىدە تېزلەتكىلى بولىدۇ.

[4] ئەگەر باللار باشلانغۇچتا ئانا تىلنى ئالدىدا ئۆگىنىپ، ئۇنىڭدىن تولۇق ساۋاتىنى چىقارماي تۇرۇپلا يەنە بىر يات تىل ئۆگىنىدىكەن، بۇ باللار كەلگۈسدە ئانا تىلدىمۇ ۋە ئۇلار ئۆگەنگەن ئىككىنچى تىلدىمۇ يېرىم ساۋاتلىق بولۇپ قالىدۇ. بۇ ئەھۋال خەلقئارادا "يېرىم ساۋاتلىق قوش "تىللىق ")ئىنگلىزچىدا ("سەمىبىلىڭۇئالىسم دەپ ئاتىلىدۇ.

[5] پۈتۈن دۇنيا مىقياسىدا ئېلان قىلىنغان ئىلمىي تەتقىقات ماتېرىياللىرىدا كۆرسىتىلىشىچە، مەكتەپنى ئىككىنچى تىلدا ئوقۇغان باللارنىڭ ئوقۇش نەتىجىسى مەكتەپنى ئانا تىلدا ئوقۇغان باللار بىلەن سېلىشتۇرغاندا كۆپ ناچار بولغان. "بۇ يەردىكى مۇھىم نۇقتا شۇكى، يۇقىرىقىدەك باللارنىڭ ئانا تىلى كۆپىنچە ئەھۋالدا يا مەكتەپتە پۈتۈنلەي چەكلەنگەن، يا پەقەت بىر ئانچە مۇھىم ئەمەس تىل دەرسى سۈپىتىدىلا "ئۆتۈلگەن. "-")سكۇتنابىكاڭاس خانىم -1979ئېلان قىلغان، ھازىر پۈتۈن دۇنيادا تارقىلىپ يۈرۈۋاتقان بىر 22 بەتلىك دوكلاتتىن ئېلىندى. بۇ دوكلاتنى مەن www.meripet.com غا كىرگۈزۈپ قويغان بولۇپ، ئۇنىڭ :ئادرېسى http://www.meripet.com/Sohbet1/kangas

باشلانغۇچ بىرىنچى سىنىپدىن باشلاپ بىر يات تىلدا ئوقۇغان باللار مۇنداق ئىككى قىيىن ئۆتكەلگە دۇچ كېلىدۇ. بىرسى ئوقۇشتىكى يات تىل سەۋىيىسىنى ئۆستۈرۈش. يەنە بىرسى تىلدىن باشقا ئۆتۈلگەن كەسپىي دەرسلەرنىڭ مەزمۇننى ئۆزلەشتۈرۈش. بۇنداق باللارنىڭ ئوقۇشتىكى يات تىل ئىقتىدارى ئاساسەن يوق ياكى ئىنتايىن تۆۋەن بولغاچقا، ئۇلارنىڭ كەسپىي مەزمۇننى ئۆزلەشتۈرۈپ ماگىلىشى ئىنتايىن تەس. شۇڭلاشقا، ئەگەر باللارغا ئالدى بىلەن ئانا تىل ئۆگىتىلمەي، باللارنىڭ ئانا تىلى ئىنچىل تۈردە تەرەققىي قىلدۇرۇلمايدىكەن، ھەمدە باللار 10 ياشقا توشۇشتىن بۇرۇن كەسپىي دەرسلەر بىر يات تىلدا ئۆتىلىدىكەن، ئۇلارنىڭ ئىككىنچى تىلدىكى تىل ئىقتىدارى بىلەن چۈشىنىش، ئەستە قالدۇرۇش، ھۆكۈم قىلىش، خۇلاسە چىقىرىش، ۋە ئاساسلاش)ياكى سەۋەبنى (تېپىش ئىقتىدارلىرى)ئىنگلىزچە "كوگنىتىۋە ("ئابىلىتي نىڭ تەرەققىياتى چەكلىمگە ئۇچرايدۇ. مانا بۇ ئۇيغۇر دىيارىدىكى باشلانغۇچ -1سىنىپدىن باشلاپ ھەممە دەرسلەرنى خەنزۇ تىلدا ئوقۇۋاتقان باللار دۇچ كېلىۋاتقان ئەھۋالدۇر. گرېتسىيىدە مۇنداق بىر ئەھۋال :بايقالغان گرېتسىيىدە تۇغۇلۇپ ياكى گرېتسىيىگە كىچىكىدىنلا كۆچمەن بولۇپ كېلىپ، تەييارلىق سىنىپدىن باشلاپ گرېتسىيىدە ئوقۇغان چەت ئەللىك باللارنىڭ تولۇقسىزنى پۈتتۈرگەندىكى ئوقۇش نەتىجىسى بىلەن سېلىشتۇرغاندا، ئۆز دۆلىتىدە تۇغۇلۇپ ۋە ئۆز دۆلىتىدە بىر مەزگىل ئوقۇپ، گرېتسىيىگە كېيىنراق كۆچمەن بولۇپ كەلگەن چەت ئەللىك باللارنىڭ ئوقۇش نەتىجىسى ياخشىراق بولغان. مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ئەھۋال گېرمانىيىدىمۇ بايقالغان.

[6] ئانا تىل ۋە ئىككىنچى تىلدىكى تىل سەۋىيىسى تۆۋەن باللارنىڭ بىلىم ۋە ئەقلىي تەرەققىياتىمۇ ناھايىتى ئاستا بولىدۇ.

[7] باللارغا ئىككىنچى تىل باشلانغۇچ -4سىنىپتىن -6سىنىپقىچە بولغان ۋاقىتتىن باشلاپ ئۆگىتىلسە ئەڭ مۇۋاپىق بولىدۇ. ئەگەر باللارغا بىر چەت ئەل تىلى ئۆگىتىشنى ئۇلار 10 ياشقا توشۇشتىن بۇرۇن باشلىسا، ئۇلار ئاشۇ يات تىلدا شۇ تىلنى ئانا تىل قىلغان كىشىلەرنىڭكى بىلەن ئوخشاش دەرىجىدە ساۋاتلىق بولالايدۇ. باللارنىڭ بىر يات تىلدا تولۇق ساۋاتلىق بولۇشى ئۈچۈن 4 يىلدىن 6 يىلغىچە ۋاقىت كېتىدۇ.

[8] باللارغا بىلىمنى ئۆنۈملۈك بېرىش ئۈچۈن -ئوقۇتقۇچىئوقۇغۇچى ئوتتۇرىسىدا چوقۇم مۇنداق بىر مۇناسىۋەت بولىشى :كېرەك ئوقۇتقۇچىلار باللارنىڭ چۈشىنىش، ئەستە قالدۇرۇش، ھۆكۈم قىلىش، خۇلاسە چىقىرىش، ۋە ئاساسلاش ئىقتىدارلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشىغا تولۇق يول قويۇش، بۇ ئىقتىدارلارنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرۈش، ھەمدە ئوقۇغۇچىلارنىڭ مىللىي كىملىكى بىلەن ئۆزلۈكىنىمۇ تەڭ تەرەققىي قىلدۇرۇش. ئەگەر باللار ئۆزلىرى بىلىم ئېلىۋاتقان جەمئىيەتكە تەۋەدەك ھېس قىلمايدىكەن، ئۇلارنىڭ ئوقۇغان بىلىملەرنى ئۆزلەشتۈرۈۋېلىشى مۇمكىن ئەمەس.

2. "قوش تىللىق "مائارىپ قانداق بولىدۇ؟

مەن ھازىر ئويلاپ باقسام، ئۆزۈمنىڭ ئالدىنقى يازمىسىدا قوش تىللىق مائارىپنىڭ نېمە ئىكەنلىكىگە بىر ئېنىق ئېنىقلىما بەرمەپتىمەن. ئالدىنقى يازامىغا چۈشكەن ئىنكاسلاردىن ئوقۇرمەنلەر ئىچىدىمۇ قوش تىللىق مائارىپنىڭ زادى نېمە ئىكەنلىكىنى ئانچە چۈشىنىپ كەتمەيدىغانلار ئاز ئەمەسلىكىنى ھېس قىلدىم. شۇڭا مۇشۇ قىسمىدا قوش تىللىق مائارىپنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ئازراق چۈشەندۈرۈپ ئۆتىمەن. مەن بۇ قىسمىدىكى مەزمۇننى ئامېرىكا مائارىپ مىنىستىرلىقى)ئىنگلىزچە "ئۇ. س. دەپارتمەنت ئوف ("ئەدۇكاتىئون نىڭ تارمىقىدىكى "مائارىپ بايلىق مەنبەسى ئۇچۇر "مەركىزى دەپ ئاتىلىدىغان بىر ئورۇننىڭ تور بېتىدىكى ماتېرىياللارغا ئاساسەن تەييارلىدىم. ئۇلارنىڭ تور بەت :ئادرېسى http://www.eric.ed.gov

مەكتەپ باللارنى ئانا تىلدا يۇقىرى سۈپەتلىك -ئوقۇئوقۇتۇش بىلەن تەمىنلىگەندە، ئۇلار باللارغا مۇنداق ئىككى نەرسىنى :بېرىدۇ بىلىم ۋە تىل ساۋاتى. باللار ئانا تىلى ئارقىلىق ئېرىشكەن بىلىم ئۇلار ئاڭلىغان ۋە كىتابتا ئوقۇغان يات تىلنى يەنىمۇ چۈشىنىشلىك قىلىپ بېرىدۇ. ئانا تىلدىكى تەرەققىيات ئىككىنچى تىلغا يۆتكىلىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى، بىز كىتاب ئوقۇشنى پەقەت كىتاب ئوقۇش ئارقىلىقلا ئۆگىنىمىز.

شۈڭلاشقا بىز ئۆزىمىز چۈشىنىدىغان تىلدا كىتاب ئوقۇشنى ئاسانراق ئۆگىنەلەيمىز. بىر تىلدا كىتاب ئوقۇشنى ئۆگىنىۋالساق، بۇ خىل ئىقتىدارنى ئىككىنچى تىلغا ئاسانلا يۆتكىيەلەيمىز.

ئەڭ ياخشى قوش تىللىق مائارىپ پروگراممىسى مۇنداق ئۈچ خىل خاراكتېرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ: دەرسلەرنىڭ ھەممىسى ئانا تىلدا ئۆتىلىدۇ، بىر يات تىل چەت ئەل تىلى دەرسى قىلىپ سىنىپتا ئۆتىلىدۇ، ھەمدە ئوقۇغۇچىلار ئىككىنچى تىلدا بىر ئوتتۇراھال سەۋىيىگە يەتكەندىن كېيىن، ماتېماتىكا ۋە باشقا بەزى تەبىئىي پەن دەرسلىرى بىۋاستە ئىككىنچى تىلدا، ھېچ قانداق رىقابىتى يوق تەرىقىدە ئۆتىلىدۇ. بۇ يەردىكى "ھېچ قانداق رىقابىتى يوق "تەرىقىدە دېگەننىڭ مەنىسى، ئەگەر بۇ ئىككىنچى تىل ئۇيغۇرلارغا ئۆتىلىدىغان خەنزۇ تىلى بولۇپ قالسا، يۇقىرىقى كەسپىي دەرسلەر پەقەت ئۇيغۇر باللاردىن تەركىب تاپقان سىنىپقىلا ئۆتۈلۈپ، ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلار بىلەن خەنزۇ ئوقۇغۇچىلارنى بىرلەشتۈرۈپ ئۆتۈلمەيدۇ، دېگەندىن ئىبارەتتۇر. ئوقۇغۇچىلار مۇشۇ تەرىقىدە تەدرىجىي ھالدا ئاساسىي -ئوقۇئوقۇتۇش سىنىپلىرىغا قوشۇلىدۇ. شۇنداق بولغاچقا، ئىككىنچى تىلدا ئۆتۈلگەن رىقابەتسىز كەسپىي دەرسلەر ئانا تىلدا ئۆتۈلىدىغان دەرسلەر بىلەن ئىككىنچى تىلدا ئۆتۈلىدىغان نورمال دەرسلەر ئوتتۇرىسىدا بىر كۆۋرۈكلۈك رولىنى ئۆتەيدۇ. ئوقۇش بالدىقىنىڭ يۇقىرى پەللىسگە چىققاندا بولسا، پەقەت ئانا تىلنىڭ -تىلئەدەبىيات دەرسى بىلەن ئىجتىمائىي پەن دەرسلىرى قاتارلىق تىلنى ئابستراكت شەكىلدە قوللىنىشنى تەلەپ قىلىدىغان دەرسلەرلا ئانا تىلدا ئۆتۈلىدۇ. ئوقۇغۇچىلار ئىككىنچى تىلدىكى -ئوقۇئوقۇتۇش سىستېمىسىغا تولۇق كۆچۈپ بولغاندىمۇ، يۇقىرى سەۋىيىلىك ئانا تىل دەرسى "مەجبۇرى "دەرسلەر قاتارىدا ئەمەس، "ئىختىيارىي "دەرسلەر قاتارىدا ئۆتىلىدىغان بولۇپ، خالىغان ئوقۇغۇچىلار بۇ دەرسنى تاللاپ ئوقۇپ، ئۆز ئانا تىلىنى داۋاملىق تەرەققىي قىلدۇرسا بولۇۋېرىدۇ. مۇشۇنداق -ئوقۇئوقۇتۇش ئۇسۇلىنى قوللانغاندا، باللار ئانا تىلغا ئەڭ ئېھتىياجلىق ۋاقتىدا ئۇلارنى ئانا تىلدا ئوقۇغىلى قويۇپ، ئۇلارنىڭ ئۆز ئانا تىلىدىن بەك بالدۇر، ئىككىنچى تىلدا دەرس ئاڭلاش سەۋىيىسىگە يەتمەي تۇرۇپلا ئايرىلىپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولىدۇ. شۇنداقلا بۇ پروگراما باللارنى ئۆز ئانا تىلدا ئەڭ يۇقىرى سەۋىيىگىچە ئوقۇش پۇرستى بىلەن تەمىن ئېتىدۇ. مانا بۇلار ئامېرىكا ھۆكۈمىتى "قوش تىللىق مائارىپ

"پروگراممىسى غا بەرگەن ئېنىقلىما بولۇپ، مەن ئۇنىڭغا ھېچ قانداق شەخسىي
-كۆزقاراشلىرىمنى ئارىلاشتۇرمىدىم. روشەنكى، يۇقىرىدا تەسۋىرلەنگەن "قوش تىللىق
"مائارىپ پروگراممىسى، بىر مىللەت ئوقۇغۇچىلىرىغا تىل ۋە تەبىئىي پەن بىلەن
سانائەت پەنلىرى ساھەسىدە يەنە بىر يات تىلنى ناھايىتى يۇقىرى پەللىگىچە
ئۆگىتىشنىڭ ئەڭ ياخشى ئىلمىي ئۇسۇلىدۇر.

ئۇنداقتا ئۇيغۇر دىيارىدىكى قوش تىللىق مائارىپنىڭ ئېنىقلىمىسى نېمە؟ مەن
ھازىرغىچە تاپالىغان ھۆكۈمەتنىڭ بۇ ھەقتىكى رەسمىي چۈشەندۈرۈشىدىن پەقەت
بەرىسلا بار. ئۇ بولسىمۇ، ئۇيغۇر تور بەتلىرىدە ئېلان قىلىنغان، "شىنجاڭنىڭ قوش
تىلدا ئوقۇتۇش خىزمىتى توغرىسىدا 8 "سوئال
(http://www.bilik.cn/bbs/viewthread.php?tid=20694) دېگەن
يازمىدىكى "شىنجاڭ مائارىپ نازارىتىنىڭ ئالاقىدار "ئەربابلىرى بەرگەن
چۈشەندۈرۈشتىن ئىبارەت. تۆۋەندە مەن بۇ ماتېرىيالنىڭ ئىسمىنى يىغىنچاقلاپ 8"
"سوئال، دەپ ئالىمەن. ئاشۇ يازمىدىكى "قوش تىلدا ئوقۇتۇش دېگەن "نېمە؟
دېگەن -1سوئالغا بېرىلگەن جاۋابتا مۇنداق :دېيىلگەن " شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم
رايونىنىڭ قوش تىلدا ئوقۇتۇشى - ئاز سانلىق مىللەت مەكتەپلىرىنىڭ ئاز سانلىق
مىللەت تىلى ۋە خەنزۇ تىلى ئارقىلىق ئوقۇتۇشنى تەشكىللەشتىكى بىر خىل ئوقۇتۇش
شەكلىنى كۆرسىتىدۇ. ئىقتىسادىي تەرەققىيات، مائارىپ ئاساسىي ۋە مۇھىت
جەھەتتىكى پەرقلەر شىنجاڭنىڭ قوش تىلدا ئوقۇتۇش ئەندىزىسىنىڭ كۆپ خىل
بولۇشىنى بەلگىلىدى. ئۇ ئاساسەن تۆۋەندىكى ئۈچ تىپقا :ئايرىلىدۇ بىرىنچى، ئانا
تىلدا دەرس ئۆتۈش، ئۇنىڭغا خەنزۇ تىلدا دەرس ئۆتۈشنى قوشۇپ ئوقۇتۇش
ئەندىزىسى؛ ئىككىنچى، خەنزۇ تىلدا دەرس ئۆتۈش، ئۇنىڭغا ئانا تىلدا دەرس
ئۆتۈشنى قوشۇپ ئوقۇتۇش ئەندىزىسى؛ ئۈچىنچى، بىر قىسىم دەرسلەرنى ئانا تىلدا
ئۆتۈش، بىر قىسىم دەرسلەرنى خەنزۇ تىلدا ئۆتۈش، جۈملىدىن، ئاز سانلىق مىللەت
ئوتتۇرا، باشلانغۇچ مەكتەپلىرىنىڭ ماتېماتىكا، فىزىكا، خىمىيە قاتارلىق دەرسلەرنى
خەنزۇ تىلدا ئۆتۈش، باشقا دەرسلەرنى ئانا تىلدا ئۆتۈشتىن ئىبارەت ئوقۇتۇش
ئەندىزىسى "كۆپرەك. لېكىن، ئۇيغۇر دىيارىدىكى بىر قىسىم مەكتەپلەردە ھازىر
يولغا قويۇلۇۋاتقان، باشلانغۇچ -1سىنىپىدىن باشلاپ ھەممە دەرسلەرنى خەنزۇ تىلدا
ئۆتۈپ، ئۇيغۇر بالىلىرىغا -3 ياكى -4سىنىپقا چىقمىغۇچە ئۇيغۇر تىلى ئېلىپبەسى

ئۆگەتمەسلىك ئەندىزىسى يۇقىرىدا چۈشەندۈرۈلگەن 3 خىل ئەندىزىنىڭ ھېچ قايسىسىغا چۈشمەيدىغان بولۇپ، مېنىڭچە ئۇنى "يەككە يات تىللىق "مائارىپ دېيىش بىر قەدەر مۇۋاپىق بولىشى مۇمكىن. ئۇنداقتا بۇ ئەندىزە نەدىن كەلگەن؟ ئۇنى تۆۋەندىكىلەر ئۆزلىرى قانۇنسىز ھالدا يولغا قويۇۋالغانمۇ؟

ئامېرىكىنىڭ قوش تىللىق مائارىپى توغرىسىدىكى يۇقىرىدىكى ئىنچىكلىمىدا بىز ئالاھىدە دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك بىر نەرسە شۇكى، ئۇنىڭدا بالىلار ئانا تىلىدىكى ئوقۇشتىن ئىككىنچى تىلدىكى ئوقۇشقا قانچىنچى يىللىقتا كۆچۈشى كېرەكلىكى زادىلا كۆرسىتىلىپ بېرىلمىگەن. مېنىڭچە بۇ ئەقىلگە ئىنتايىن مۇۋاپىق. ئاز سانلىق مىللەت ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئوقۇشتىكى يات تىل ئىقتىدارىنىڭ قاچان تولۇق يېتىلىپ بولىدىغانلىقى مىللەتكە، ياشاۋاتقان رايونغا، ياشاۋاتقان مۇھىتقا، ۋە مەكتەپنىڭ ئوقۇش سۈپىتىگە قاراپ ئوخشاش بولمايدۇ. شۇڭا بۇ ئىشنى ھەر بىر مەكتەپ ئۆز ئەھۋالىغا قاراپ بېكىتىنى ياخشى. ئەگەر ئۇنى مائارىپقا مەسئۇل تارماقلار بەلگىلەپ بېرىشكە توغرا كەلگەندىمۇ، ئەگەر ئۇيغۇر دىيارىمۇ ئامېرىكىنىڭكى بىلەن ئوخشاش "قوش تىللىق "مائارىپ تۈزۈمىنى يولغا قويدى، دەپ پەرەز قىلساق، ئانا تىل ئوقۇشىدىن خەنزۇ تىلى ئوقۇشىغا كۆچۈش ۋاقتى ئۈرۈمچى، ۋىلايەت، ناھىيە ۋە يېزا مەكتەپلىرى ئۈچۈن ئوخشاش بولماسلىقى كېرەك.

3. ئۇيغۇر دىيارىدىكى "قوش تىللىق "مائارىپ نىڭ "نەزەرىيۋى "ئاساسى توغرىسىدا قىسقىچە مۇلاھىزە

يۇقىرىقى 8" "سوئال ھەققىدىكى يازمىنىڭ "كىچىكىدىن باشلاپ "تۇتۇش نى ئاساسي مەزمۇن قىلغان -7سوئالغا بېرىلگەن جاۋابتا مۇنداق :دېيىلگەن »قوش تىلدا ئوقۇتۇش خىزمىتىنى ئىلگىرى سۈرۈش - بىر سىستېما قۇرۇلۇش بولۇپ، ھەم قوش تىلدا ئوقۇتۇش خىزمىتىنى ئىلگىرى سۈرۈشنىڭ ئۇزۇن مۇددەتلىكى، مۇشەققەتلىكى ۋە مۇرەككەپلىكىنى تولۇق تونۇپ، "باشقا كەلگەندە باتۇر "بولۇش

روھنى تىكلەش؛ ھەم مۇھىم نۇقتىلارنى گەۋدىلەندۈرۈشكە ماھىر بولۇش، يېڭى بۆسۈش ھاسىل قىلىشتا ئىزدىنىش لازىم. يېقىنقى يىللاردىن بۇيانقى جايلارنىڭ قوش تىلدا ئوقۇتۇش خىزمىتى تەجرىبىلىرىنى يەكۈنلىگىنىمىزدە، بىز بارغانسېرى شۇنى سەگەكلىك بىلەن تونۇپ يەتتۇقكى، قوش تىلدا ئوقۇتۇش خىزمىتىنى چوقۇم "كىچىكىدىن باشلاپ "تۇتۇش، تىل ئۆگىنىدىغان ئالتۇن دەۋرىدىن باشلاپ تۇتۇش كېرەك. كۆپلىگەن جايلارنىڭ تەجرىبىلىرى ئوقۇشتىن ئىلگىرىكى مائارىپنى راۋاجلاندۇرۇش - "توققۇز يىللىق مەجبۇرىيەت مائارىپىنى "ئومۇملاشتۇرۇش سەۋىيىسىنى مۇستەھكەملەپ ئۆستۈرۈش، ھەر خىل مائارىپنى تەرەققىي قىلدۇرۇش، ئۆمۈرلۈك مائارىپ سىستېمىسىنى بەرپا قىلىشتا، ئاساسىي خاراكتېرلىك، ئومۇمىيلىق ۋە يېتەكچىلىك رولىغا ئىگە ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. 60 - يىللاردىن بۇيان، مېڭە پېنى، پسىخولوگىيە، مائارىپ ئىلمى، جەمئىيەتشۇناسلىق قاتارلىق جەھەتلەردىكى تەتقىقات نەتىجىلىرى دەسلەپكى مەزگىلدە تەربىيىلەشنىڭ ئادەم ھاياتىدىكى مۇھىم رولى شۇنداقلا ئۇ زور ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي ئۈنۈم ھاسىل قىلىدىغانلىقىنى جاكارلىدى. ئىلمىي بولغان دەسلەپكى مەزگىللىك تەربىيىلەش بالىلارنىڭ ئۆگىنىشتىكى يوشۇرۇن ئىقتىدارىنى جارى قىلدۇرۇشقا پايدىلىق بولۇپلا قالماستىن، بەلكى سەرگە توشمىغان بالىلارنىڭ باشلانغۇچ مەكتەپتىن كېيىنكى ئوقۇشقا بىر قەدەر ياخشى ماسلىشىشىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، ئوقۇشتىن قېلىش نىسبىتىنىڭ چۈشۈشى، ئىشقا ئورۇنلىشىش نىسبىتىنىڭ يۇقىرىلىشىغا، جەمئىيەتتە نامراتلىقنى تۈگىتىشكە «پايدىلىق.

مەن يۇقىرىدىكى قۇرلارنى ئوقۇغاندىن كېيىن، ئۇيغۇر باشلانغۇچ مەكتەپلىرىنىڭ -1سىنىپىدىن باشلاپلا ھەممە دەرسلەرنىڭ خەنزۇ تىلىدا ئۆتىلىشى، ھەمدە ئۇيغۇر تىلىنىڭ پەقەتلا ئۆتۈلمەسلىكى، "باشقا كەلگەندە باتۇر "بولۇش روھى بىلەن "يېڭى بۆسۈش ھاسىل "قىلىش ئۈچۈن يولغا قويۇلغان بىر پروگرامما ئوخشايدۇ، دېگەن تونۇشقا كەلدىم. ھەمدە يا يىغلاشنى، يا كۈلۈشنى بىلمەي قالدىم. "ئۇيغۇر دىيارىدىكى "قوش تىللىق "مائارىپ سىياسىتىنى ئوتتۇرىغا قويغۇچىلار مۇشۇنداق

"كىشلەرمدۇ؟ دەپ ئۆز-ئۆزۈمدىن سورۇدۇم. كۆڭلۈمدىكى تۇيغۇنى ئىپادىلەيدىغان سۆز تاپالماي، ئۆزىنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقنى ئۆزىمۇ چۈشەنمەي، قالايمقان سۆزلەيدىغان ئادەملەرنىڭ قىلىدىغان گەپلىرىنى كۆز ئالدىمغا ئەكەلدىم. پەرىشان بولدۇم. ھەسرەتلەندىم. نەپرەتلەندىم. باللارنىڭ مېڭىسى كومپيۇتېرىنىڭ ئۈچۈر قاچىلايدىغان قاتتىق دېتالغا ئوخشمايدۇ. ئۇنىڭغا نېمە ئۈچۈر قاچىلىسا بولۇۋەرمەيدۇ. ئۇنىڭغا ئۈچۈرنى قانداق قاچىلىسا بولۇۋەرمەيدۇ. باللارغا بىلىم بېرىشتە ئىنسان مېڭىسىنىڭ بىئولوگىيىلىك، پسىخولوگىيىلىك ۋە باشقا بىر قىسىم قانۇنىيەتلىرى بويىچە ئىش ئېلىپ بېرىش كېرەك. ئۇنداق قىلمىغاندا باللار ئۆگەتكەن بىلىمنى قوبۇل قىلالمايلا قالماستىن، ئۇلارنىڭ باشقا ئەقلىي ئىقتىدارلىرىمۇ ئاجىزلىشىپ كېتىدۇ. "باشقا كەلگەندە باتۇر "بولۇش نى قىلغىلى بولىدىغان ئىشلار بار. "يېڭى بۆسۈش ھاسىل "قىلىش نى قىلغىلى بولىدىغان ئىشلارمۇ بار. لېكىن، مېنىڭچە ئۇ ئىشلار ئەمدى مەكتەپ يېشىغا توشقان كىچىك باللارغا بىلىم بېرىش جەريانىنى ئۆز ئىچىگە ئالمايدۇ. روشەنكى، جۇڭگودا ئېرىشكەن "مېڭە پېنى، پسىخولوگىيە، مائارىپ ئىلمى، جەمئىيەتشۇناسلىق قاتارلىق جەھەتلەردىكى تەتقىقات "نەتىجىلىرى بىلەن دۇنيادىكى باشقا تەرەققىي قىلغان دۆلەتلەر ئېرىشكەن ئوخشاش ساھەدىكى تەتقىقات نەتىجىلىرى ئوتتۇرىسىدا زور پەرقلەر بار ئىكەن. بەزى جەھەتلەردە ئۇلار بىر-بىرىگە قارىمۇ-قارشى ئىكەن. شۇ ۋەجىدىن بىچارە، تەلەيسىز ئۇيغۇر باللىرى جىسمانىي ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىشتا ئەمەس، بىلىم ئېلىپ، ئەقلىنى تەرەققىي قىلدۇرىدىغان ئىشلاردىمۇ "باشقا كەلگەندە باتۇر "بولۇش روھى بىلەن "يېڭى بۆسۈش ھاسىل "قىلىش تەجرىبىسىنىڭ، مۇشۇنداق بىر ھېچ قانداق ئىلمىي ئاساسىي يوق تەۋەككۈلچىلىك بىلەن ئېلىپ بېرىلىدىغان ئىشنىڭ ئوبيېكتىغا ئايلىنىپ قاپتۇ. ئەسلىدە جۇڭگودا ئېلىپ بېرىلغان ئاشۇ تەتقىقاتلار توغرىسىدا بىر قەدەر مۇكەممەل مەلۇماتقا ئېرىشەلىگەن بولساق ياخشى بولاتتى. لېكىن، كەم دېگەندە ئۇنىڭغا مېنىڭ ئىمكانىيىتىم يوق.

بەزى تورداشلارنىڭ ئىنكاسىغا ئاساسلانغاندا، ئۇيغۇر باللىرىغا باشلانغۇچ 1-سىنىپتىن باشلاپ ھەممە دەرسلەرنى خەنزۇچە ئۆتۈشنى قارار قىلىشتا مۇھىم رول ئوينىغان بىر نەرسە، 60-يىللاردىن باشلاپ بىر قىسىم ئۇيغۇر-ئاتائانىلىرىنىڭ باللىرىنى خەنزۇ مەكتەپكە بېرىپ، ياخشى ئۈنۈم ھاسىل قىلغانلىقى ئىكەن.

ئۆزۈمنىڭ كۆزىتىشىگە ئاساسلانغاندا، 60-يىللاردىن 2000-يىللارغىچە بولغان ئارىلىقتا ئۇيغۇر بالىلىرىنىڭ خەنزۇ مەكتەپتە ئوقۇشىنىڭ مۇنداق بىر قانچە ئالاھىدىلىكى بار :بولغان
(1) ئۇنداق قىلغانلارنىڭ سانى ئىنتايىن ئاز بولۇپ، ئوخشاش ياشتىكى ئۇيغۇر بالىلىرى بىلەن بولغان نىسبىتى ئىنتايىن تۆۋەن بولغان.
(2) خەنزۇ مەكتەپتە ئوقۇغان ئۇ بالىلار ئاساسەن ئۈرۈمچى ۋە ۋىلايەتلىك شەھەرلەرگە مەركەزلەشكەن بولۇپ، ناھىيە، يېزا ۋە ئۇنىڭدىن تۆۋەن دەرىجىلىك خەنزۇ مەكتەپلەردە ئوقۇغان ئۇيغۇر بالىلار ئاساسەن يوق دېيەرلىك بولغان.
(3) بالىلىرىنى خەنزۇ مەكتەپكە بەرگەن ئاتا-ئانىلارنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسى بىر قەدەر يۇقىرى ۋە ئىقتىسادىي ئەھۋالى بىر قەدەر ياخشى بولۇپ، بالىلىرىنىڭ ئوقۇشىغا سىرتتىن ياردەم قىلىش ئىمكانىيىتى بىر قەدەر كۈچلۈك بولغان.
(4) بۇ بالىلار ياشىغان مۇھىت خەنزۇ تىلىنىڭ ئىشلىتىلىشى خېلى كۆپ ياكى خېلى ئومۇملىشىپ قالغان مۇھىت بولۇپ، ئۇ بالىلار مەكتەپكە كىرىشتىن بۇرۇن ۋە مەكتەپكە كىرگەندىن كېيىن خەنزۇ تىلىنىڭ تەسىرىگە خېلى ئۇچراپ تۇرغان.

قىسقارتىپ ئېيتقاندا، بۇ بالىلارنىڭ ئەھۋالى پۈتۈن ئۇيغۇر بالىلىرىنىڭ ئەھۋالىغا زادىلا ۋەكىللىك قىلالمايدۇ. بولۇپمۇ ناھىيە ۋە ئۇنىڭدىن تۆۋەن جايلاردا ياشايدىغان ئۇيغۇر بالىلىرى ئۈچۈن تېخىمۇ شۇنداق. ھازىر ناھىيە ۋە ئۇنىڭدىن تۆۋەن دەرىجىلىك باشلانغۇچ مەكتەپلەردە 1-سىنىپتىن باشلاپ ھەممە دەرسلەرنى خەنزۇچىدا ئوقۇشقا مەجبۇرى بولۇۋاتقان ئۇيغۇر بالىلىرى مەكتەپكە كىرگەندىن كېيىن تۇنجى قېتىم خەنزۇ تىلى مۇھىتى بىلەن ئۇچراشقانلاردۇر. ئۇلارنىڭ ئىچىدە پۈتۈن ئۆمرىدە بىرەر خەنزۇ كىشىنى كۆرۈپ باقمىغان ياكى بىرەر خەنزۇ كىشىسى بىلەن سۆزلىشىپ باقمىغان بالىلارمۇ بار بولۇشى مۇمكىن. شۇڭلاشقا ئۇلار ئوقۇشتا ھەرگىزمۇ ۋىلايەتلىك شەھەرلەر ۋە ئۈرۈمچىدىكى خەنزۇ مەكتەپلەردە ئوقۇغان ئۇيغۇر بالىلاردەك بولالمايدۇ. ھەرگىز ئۇلاردەك يېتىشىپ ئوقۇيالمايدۇ. مانا بۇ نۇرغۇن تورداشلار ئىنكاس شەكلىدە يازغان ئۇيغۇر بالىلىرى توغرىسىدىكى ئېچىنىشلىق ھېكايىلەرنىڭ كېلىپ چىقىش سەۋەبىدۇر. مەن ئوقۇغان بەزى ئىنگلىزچە ماتېرىياللاردا، ئامېرىكىدىكى بىر قىسىم ئاز سانلىق مىللەت بالىلىرىنىڭ بىۋاستە ئىنگلىزچە مەكتەپتە ئوقۇپ ياخشى ئۇنۇم قازانغانلىقىنىڭ سەۋەبى، ئۇلارنىڭ

كىچىكىدىنلا ئىنگلىز تىلى كەڭ دائىرىدە ئىشلىتىلىدىغان مۇھىتتا چوڭ بولغانلىقىدىن ئىكەنلىكى ئېنىق بايان قىلىنغان. يات تىلنىڭ تەسىرى كۈچلۈك بولغان جايلاردا تۇغۇلۇپ، ئاشۇ يات تىلنى ئانا تىل قىلغان كىشىلەر بىلەن ئارىلىشىپ چوڭ بولغان باللار ئاشۇ يات تىل مەكتىپىدە بىۋاستە ئوقۇسا يېتىشىپ كېتەلەيدىغانلىقى، ئەگەر ئۇنداق بولمىسا قالغان ئاز سانلىق مىللەت باللىرى دۇچ كەلگەن ئېغىر ئاقىۋەتكە قالىدىغانلىقى ئېنىق كۆرسىتىلگەن. مەن بۇ نۇقتىنى ۋەتەندىكى ھەر بىر ئۇيغۇر قېرىنداشلار ھەرگىز ئېسىدىن چىقىرىپ قويماسلىقىنى، مۇمكىن بولسا ئۇيغۇر مائارىپچىلىرى بىلەن ئۇيغۇر ئەمەل ئەھلىلىرىنى بۇ ئەھۋالدىن خەۋەردار قىلىپ قويۇشىنى ئۆتۈنىمەن.

4. ئاخىرقى سۆز

مەن ئالدى بىلەن مېنىڭ ئالدىنقى يازمامغا چۈشكەن ئىنكاسلاردىن بىر قانچىسىنى ئوقۇرمەنلەرگە :سۇنىمەن

1:-نەقىل "قوش تىللىق ئوقۇتۇش باللارنىڭ تەبىئىي پەندە ئالغا ئىلگىرىلىشىگە ناھايىتى ئېغىر توسالغۇ بولىدىكەن. مەن ئۆتكەندە شەھەرلىك تەجرىبە ئوتتۇرا مەكتەپ قوش تىللىق سىنىپىدىكى سىڭلىمنىڭ -ئاتائانىلار يىغىنىغا قاتناشقىلى بېرىپ، سىنىپىدىكى 54 نەپەر باللىنىڭ چارەكلىك ئىمتىھاندىن چىقىرىلغان يەككە پەنلەر نەتىجىسىنى كۆرۈپ، بەكمۇ ئەپسۇسلاندىم. چۈنكى، باللارنىڭ ئومۇمىي پەن نەتىجىسى يۇقىرىدەك قىلسىمۇ، ئەمما تەبىئىي پەن نەتىجىسى بەكلا تۆۋەن، خىمىيىدىن ئاران 7 بالا ئۆتۈپتۇ. ئەڭ يۇقىرىسىنىڭ نەتىجىسىمۇ 80 دىن يۇقىرى ئەمەس."

2:-نەقىل "تولۇق ئوتتۇرىدىكى سىنىپ مەسئۇلۇم كىچىك ئوغلىنى مەجبۇرى خەنزۇ مەكتەپكە بەردى. باللىسى مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىنىڭ سۆزىنى چۈشەنمەي، "بىر سۈگلۈق رەسىمگىلارنى چاپلاپ "كېلىگىلار دېسە، "مۇئەللىم رەسىم سىزىپ كېلىگىلار

"دېدى، دەپ كەلگەن. ئوقۇتقۇچىم ئەتىسى بالىسىنىڭ ئەسلى تاپشۇرۇقنى خاتا چۈشىنىپ كەلگەنلىكىنى بىلىپ، بالىسىنى ئەيىبلەپ كېتىپتىكەن، :ئوغلى "ئەگەر سەن مېنى خەنزۇ قىلىپ تۇغۇپ قويغان بولساڭ، ھەممىنى "بىلەتتىم! دەپ يىغلاپ كېتىپتۇ. ئوقۇتقۇچىمنىڭ بالىسىغا ئىچى ئاغرىپ، ئۇنى شۇ كۈنىلا ئۇيغۇرچە مەكتەپكە "يۆتكىۋەتتى.

3:-نەقىل "مېنى بىر كۈنى بالام ئوقۇيدىغان ئىككىنچى يىللىق سىنىپتىن -ئاتائانىلارنىڭ يىغىنىغا چاقىرتىپتۇ. بارسام سىنىپ مۇدىرى سۆز باشلاپ، "سىلەرنى چاقىرتىشتىكى ئاساسىي مەقسەت بۇ سىنىپتىكى ئوقۇغۇچى باللار خەنزۇچىنى پەقەت ئۆگىنەلمىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز -ئاتائانىلارنىڭ يىغىنى ئېچىشنى قارار "قىلدۇق دېدى. -ئاتائانىلار بىر مۇنچە -تالاشتارتىش پىكىرلەرنى بەرگەندىن كېيىن، ئارىمىزدىن بىرسى قوپۇپ، "خەنزۇ تىل تىل ئوقۇتقۇچى ئۇيغۇرمۇ يا "خەنزۇمۇ؟ دەپ سورىدى. سىنىپ مۇدىرى ""خەنزۇ دېدى. ھېلىقى كىشى "ئۇنداقتا ئۇ ئۇيغۇرچىنى ياخشى "بىلەمدۇ؟ دەپ سورىدى. سىنىپ مۇدىرى خانىم "ياق. ئۇيغۇرچىنى پەقەت "بىلمەيدۇ دېدى. ئۇنداقتا ئوقۇتقۇچى ئۇيغۇرچىنى بىلمىسە خەنزۇچىنى تەرجىمە قىلىپ چۈشەندۈرمىسە قانداق ئۆگىتىدۇ ئوقۇغۇچىلارمۇ قانداق ئۆگىنىدۇ ئوقۇتقۇچىمۇ بىر گاچا ئوقۇغۇچىلارمۇ بىر گاچا ئىككى گاچا -بىربىرىگە شەرەت قىلىسا خەنزۇچىنى قانداق ئۆگىنىدۇ دېدى شۇنىڭ بىلەن ئاتا ئانىلار ئىچىدە غۇلغۇلا گەپ باشلاندى ئەڭ ئاخىردا -ئاتائانىلارنىڭ تەلەپ پىكرى ئوقۇغۇچىلارغا ھەقىقي تىل ئۆگىتەر بولسا خەنزۇچىنىمۇ ئۇيغۇرچىنىمۇ ياخشى بىلىدىغان قوش تىللىق ئوقۇتقۇچى بەلگىلەپ بېرىشنى مەكتەپ رەھبەرلىرىگە تەلەپ قويدى، كېيىن ئۇقساق بۇ خەنزۇ تىلى ئوقۇتقۇچىنى يىڭىدىن ئىچكىرىدىن يۆتكەپ ئەكەلگەن ئوقۇتقۇچىكەن شۇڭا ئۇيغۇرچىنى پەقەت بىلمەيدىكەن ئوقۇغۇچىلارغا خەنزۇچە سۆزلەۋېرىپتۇ شۇڭا ئوقۇغۇچىلار ھېچنېمىنى "بىلەلمەپتۇ.

مەن ئۇيغۇر دىيارىدىكى "قوش تىللىق "مائارىپ سىياسىتىدىن كېلىپ چىققان ئەھۋاللارنى بايان قىلىدىغان يەنە بىر قىسىم ئىنكاسلارنى يىغىپ، ئۇلارنى http://www.meripet.com/Sohbet1/Erkinc6_QoshTil2.pdf گە قويۇپ قويدۇم. خالىغىنىڭلار ئۇلارنى كۆرۈپ بېقىڭلار.

مەن ئۇيغۇر دىيارىدىكى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئۆز ئەمەل ئەھلىلىرىگە ۋە ئۆز مائارىپچىلىرىغا تۆۋەندىكىدەك -تەلەپتەكلىپلەرنى بېرىشنى ئۈمىد :قىلىمەن

[1] ھازىرقى باشلانغۇچ -1سىنىپىدىن باشلاپ ھەممە دەرسلەرنى خەنزۇچىدا ئۆتىدىغان، ئۇيغۇر تىلى ئېلىپبەسىنى -3 ياكى -4يىللىقتا چىقىمىغىچە ئۆتمەيدىغان تۈزۈمنى پۈتۈنلەي ئەمەلدىن قالدۇرۇپ، ئۇيغۇر بالىلىرىغا -4سىنىپقا كۆچكىچە ھەممە دەرسلەرنى پەقەت ئۇيغۇر تىلىدىلا ئۆتۈپ، خەنزۇ تىلى دەرسىنى -4سىنىپتىن باشلاپ ئۆتىدىغان تۈزۈمنى يولغا قويۇش. ئەگەر ئۇيغۇر دىيارىدىكى "قوش تىللىق "مائارىپ نىڭ مەقسىتى، تىل بىلەن -تەبىئىيپەن ۋە سانائەت پەنلىرىدە ئۇيغۇر ئوقۇغۇچىلارنىڭ خەنزۇچە ساۋاتىنى تولۇق چىقىرىش بولىدىكەن، ئۇ ھالدا ئۇيغۇر دىيارىغا ئامېرىكىنىڭ قوش تىللىق مائارىپ پروگراممىسى ئەڭ مۇۋاپىق كېلىدۇ. تەرەققىي قىلىش ئۈچۈن تەرەققىي قىلغان دۆلەت ۋە مىللەتنىڭ تەجرىبىسىنى ئۆگىنىش كېرەك. تەرەققىيات جەھەتتە دۇنيادا ئامېرىكىنىڭ ئالدىغا ئۆتىدىغان دۆلەت يوق. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئامېرىكا ئۇزۇن مۇددەتلىك تەتقىقات ۋە سىناق نەتىجىسىدە بىر مۇكەممەل "قوش تىللىق "مائارىپ قۇرۇلمىسىنى بەرپا قىلىپ چىققان. شۇڭا ئامېرىكىنىڭ قوش تىللىق مائارىپ پروگراممىسى ئۇيغۇر دىيارىغا ئەڭ مۇۋاپىق كېلىدۇ.

[2] باشلانغۇچ مەكتەپتىكى ئۇيغۇر بالىلىرىنىڭ تىل، بىلىم ۋە ئەقىل جەھەتتىكى تەرەققىياتىنى ئىشقا ئاشۇرۇشتا، "باشقا كەلگەندە باتۇر "بولۇش روھى بىلەن "يېڭى بۆسۈش ھاسىل "قىلىش ئۇسۇلى ھېچ قانداق ئىلمىي ئاساسى بولمىغان ئۇسۇللار بولۇپ، ئۇلارنى پۈتۈنلەي ئەمەلدىن قالدۇرۇش. مېنىڭچە ھازىر مۇشۇنداق ئىلمىي ئاساسى يوق ئىدىيەلەرنىڭ ئۇيغۇر بالىلىرىغا ئېلىپ كېلىۋاتقان ئەقلىي تەرەققىيات جەھەتتىكى زىيىنى ئىنتايىن چوڭ بولۇۋاتىدۇ. ئامېرىكىدىكى مۇتەخەسسىسلەرنىڭ كۆرسىتىشىچە
hood.com/article-topics/whats_the_right_amount_of_homework.html
گە (قاراڭ، باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىغا قەرەللىك ھالدا تاپشۇرۇق ئىشلىتىشنىڭ ئۇلارنىڭ ئوقۇش نەتىجىسى ئۈچۈن ئانچە چوڭ پايدىسى يوق

بولۇپ، ئۇلار ئۈچۈن ئەڭ مۇۋاپىق تاپشۇرۇق مىقدارى، 1-سىنىپتا ھەر كۈنى 10 مىنۇت، 2-سىنىپتا 20-مىنۇت، 3-سىنىپتا 30 مىنۇت ئىكەن. ئۇنىڭدىن كېيىنمۇ مۇشۇنىڭغا ئوخشاش ھەر يىلى 10 مىنۇتتىن قوشۇپ ماڭسا بولىدىكەن. باشلانغۇچتا ئوقۇۋاتقان ئۇيغۇر بالىلىرى ھازىر ھەر كۈنى قانچىلىك ۋاقىت تاپشۇرۇق ئىشلەيدۇ؟ مەن بۇرۇنقى يازمىلىرىمدىمۇ تەسۋىرلەپ ئۆتكىنىمدەك، ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، ئامېرىكىدىكى ئاق تەنلىك ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىچىدە مەكتەپتىكى دەرستىن چۈشكەندىن كېيىن سىرتتا ئويناپ يۈرىدىغانلىرى كۆپ. ئائىلىلەرنىڭ ئۆيىدە تارتىپ ئولتۇرۇپ تاماق يەپ، دەرسلەرنى قىلىدىغانلار ئاز بولۇپ، بۇلارنىڭ بولسا ئۆيىدە ياكى كۇتۇپخانىدا ئۆگىنىش قىلىدىغانلىرى كۆپ. ئەمما، مەن ئۇچراتقان ئامېرىكىدىكى ئاق تەنلىك كەسپىي خادىملارنىڭ ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل ئىش قىلىش ئىقتىدارى، ئۆزى مۇستەقىل تەپەككۇر قىلىش ئىقتىدارى، ئۆزى مۇستەقىل مەسىلە ھەل قىلىش ئىقتىدارى، ئۆزىنىڭ قولى بىلەن ئەمەلىي ئىشلارنى قىلىش ئىقتىدارى ئاساسلىق، جۇملىدىن خەنزۇ كەسپىي خادىملارنىڭكىدىن كۆپ ياخشى. تەپەككۇر ۋە ئىجادچانلىق جەھەتتە ھازىر ئامېرىكا دۇنياغا باشلامچى ئىكەنلىكى ھەممىگە ئايان. ئوقۇغۇچىلارنى كەلگۈسىدىكى ياخشىراق ياشاش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈشكە پايدىسى يوق ئاشۇنداق تاپشۇرۇقلار بىلەن كۆمۈۋەتكەننىڭ نېمە پايدىسى؟ ئامېرىكىلىقلارنىڭ "بالىلارنى بالىلاردەك ياشىغىلى قويۇش "كېرەك دېگەندەك بىر گېپى بار. ئۇيغۇر بالىلىرىنىڭمۇ بالىدەك ياشاش ھوقۇقى بار. ئەگەر ئۇلارنىڭ بالىدەك ياشاپ چوڭ بولۇشىغا يول قويۇلمىسا، ئۇلار ساغلام ئۆسۈپ يېتىلەلمەيدۇ. مەن مائارىپچىلارنىڭ بۇ نۇقتىنى تولۇق چۈشىنىشى ۋە ئەستىن چىقىرىپ قويماسلىقىنى سورايمەن.

[3] ئۇيغۇر تىلىدا ئوقۇشتىن خەنزۇ تىلىدا ئوقۇشقا كۆچۈشتىكى ئۆتكۈنچى دەۋردە تىل ۋە -تەبىئىيەن دەرسلىرىنى بېرىدىغان ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ھەممىسى قوش تىللىق بولۇش. ئامېرىكا دەل مانا مۇشۇنداق قىلىدىغان بولۇپ، ئۇلار قوش تىللىق ئوقۇتقۇچىلارنى تەربىيىلەپ يېتىلدۈرۈش، ئىمتىھان ئارقىلىق ئوخشىمىغان دەرىجە بويىچە "قوش تىللىق "ئوقۇتقۇچىسى كىنىشكىسى بېرىش، ھەمدە مەكتەپلەردە رىقابەت ئاساسىدا تاللاپ خىزمەت بېرىش جەھەتتە بىر مۇنتىزىم -قائىدە تۈزۈملەرنى بېكىتىپ چىققان. ئامېرىكىنىڭ مۇشۇ ساھەدىكى ئىشلىرىغا قىزىقىدىغان ھەم ئىنگلىزچە بىلىدىغانلار ماۋۇ تور بېتىنى كۆرۈپ باقسا :بولىدۇ

<http://www.isbe.state.il.us/bilingual/htmls/biteacert.htm.>
يۇقىرىدا تەسۋىرلەنگەن بىر توردىشىمىزنىڭ ئىنكاسىغا ئاساسلانغاندا، ئۇيغۇر دىيارىدىكى باشلانغۇچ مەكتەپلەردە خەنزۇ تىلىدا دەرس بېرىدىغان بىر قىسىم ئوقۇتقۇچىلار ھېچ قانداق ئۇيغۇرچە بىلمەيدىغان خەنزۇ مىللىتى كىشىلىرى ئىكەن. ئامېرىكىنىڭ ئۆلچىمى ۋە ئىلمىيلىق نۇقتىسىدىن قارىغاندا بۇ پۈتۈنلەي خاتا بولۇپ، بۇ خىل ئەھۋالنى ئۆزگەرتىشنىڭ نەقەدەر مۇھىملىقىنى مەن ھەر قانچە تەكتلىسەممۇ ئازلىق قىلىدۇ.

مەن يۇقىرىدىمۇ چۈشەندۈرۈپ ئۆتكىنىمدەك، ئامېرىكا، كانادا، ئەنگلىيە، گېرمانىيە، گرېتسىيە ۋە شۋېتسىيە قاتارلىق ئەللەر "قوش تىللىق "مائارىپ ئىشلىرىدا ئۇزۇن مۇددەت تەكشۈرۈش، تەتقىقات ۋە سىناق ئېلىپ بېرىپ، بىر مۇنتىزىم "قوش تىللىق "مائارىپ پروگراممىسىنى تەرەققىي قىلدۇرۇپ يولغا قويۇۋاتقىلى خېلى ئۇزۇن بولۇپتۇ. ئۇلارنىڭ مۇشۇنداق قىلىشىدىكى سەۋەب، بۇ دۆلەتلەرگە كۆچمەن بولۇپ باشقا دۆلەتلەردىن كەلگەن ئاز مىللەت ياش - ئۆسمۈرلىرىنىڭ مائارىپ سەۋىيىسى بىر قانچە ئەۋلادقىچىمۇ ئۆسمەي، شۇ سەۋەبتىن بۇ مىللەتلەرنىڭ جەمئىيەتتىكى ئورنىمۇ ناھايىتى تۆۋەن بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئاساسلىق قىسمى ئۆمۈر بويى قارا ۋە تۆۋەن دەرىجىلىك خىزمەت بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلگەن. شۇڭلاشقا بۇ دۆلەتلەر مەن مۇشۇ يازمىنىڭ -2قىسمىدا تەسۋىرلەپ ئۆتكەن "قوش تىللىق "مائارىپ پروگراممىسىنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرگەن. بىز يۇقىرىدا كۆرگىنىمىزدەك، ھازىر ئۇيغۇر دىيارىدا يولغا قويۇلۇۋاتقان "قوش تىللىق "مائارىپ سىياستى بىلەن تەرەققىي تاپقان دۆلەتلەرنىڭ ئوخشاش سىياستى ئوتتۇرىسىدا -ئاسمانزېمىن پەرق بار. ئەگەر بۇ پەرقلەر تۈگىتىلمىسە، ئۇيغۇر باللىرىنى ئۇيغۇر دىيارى، جۇڭگو ۋە دۇنيانىڭ تەرەققىيات ئېھتىياجىغا ماسلىشالايدىغان ئىختىساسلىق كىشىلەردىن قىلىپ تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكى تۇرغانلا گەپ. ئۇنىڭ ئەكسىچە، ئۇيغۇر باللىرىنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى ئانا تىل بىلەن خەنزۇ تىلى، بىلىم ۋە ئەقلىي ئىقتىدار جەھەتتىكى سەۋىيىسى ئىنتايىن تۆۋەن، پەقەتلا قارا خىزمەت ۋە تۆۋەن دەرىجىلىك خىزمەتكىلا يارايدىغان ئادەملەردىن بولۇپ يېتىشىپ چىقىش ئېھتىماللىقىمۇ ئىنتايىن يۇقىرى. شۇڭلاشقا مەن ھەر بىر ئۇيغۇر -ئاتائانىلارنىڭ، ھەر بىر ئۇيغۇر مائارىپچىلىرىنىڭ، ھەر بىر ئۇيغۇر ئەمەل

ئەھلىلىرىنىڭ، جۈملىدىن ھەر بىر ئۆزىنى ئۇيغۇر سانايدىغان كىشىلەرنىڭ بۇ ئىشقا 1-دەرىجىلىك مۇھىم ئىش قاتارىدا مۇئامىلە قىلىپ، ھازىرقى ئەھۋالنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن بىر ئىش قىلىپ بېقىشنى ئۈمىد قىلىمەن.

مەن مۇشۇ يازمامنىڭ ئالدىنقى قىسىملىرىدا تىلغا ئالغان 8" "سوئال غا جاۋاب بەرگەن ئەمەلدار -2سوئالغا بەرگەن جاۋابىدا مۇنداق :دېگەن "شۇڭا، ئاز سانلىق مىللەت مائارىپ ئىشلىرىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشتا، ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ گۈللەپ تەرەققىي قىلىشىغا پايدىلىق بولۇش، ئاز سانلىق مىللەت مائارىپ سۈپىتىنى ئۆستۈرۈشكە پايدىلىق بولۇش، ھەر قايسى مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشىغا پايدىلىق بولۇش پرىنسىپى بويىچە، خەلق ئاممىسىنىڭ ئارزۇسىغا تولۇق ھۆرمەت قىلىپ، ئوقۇتۇش تىلىنى بېكىتىش "كېرەك. ئوقۇرمەنلەرنىڭ مېنىڭ ئالدىنقى قېتىملىق يازمامغا قارىتا يازغان بەزى ئىنكاسلىرىدا، ھازىر ئۇيغۇر دىيارىدىكى "خەلق "ئاممىسى ئۆزىنىڭ ""ئارزۇسى نى قانۇنلۇق يوللار بىلەن ئىپادىلىسە، ئۆزىنىڭ خىزمىتىدىن، ئۆزىنىڭ -بىردىنبىر جان بېقىش ۋاستىسىدىن ئايرىلىپ قېلىش تەھدىتىگە ئۇچرايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ. جېنىنى ساقلاپ ياشاش ئىنسانلار ئۈچۈن ئەڭ تۆۋەن دەرىجىلىك تەلەپ. خىزمەت تېپىش ھەددىدىن تاشقىرى دەرىجىدە قىيىنلىشىپ كەتكەن ئۇيغۇرلار ئۈچۈن ئۆز خىزمىتىنى يوقىتىپ قويۇش ھەقىقەتەنمۇ ئەڭ ئېغىر تەھدىتلەرنىڭ بىرسى بولۇپ، مۇشۇنداق تەھدىت ئاستىدا ياشاش "قورسىقىنى ئاچ قويۇپ "كۆندۈرۈش كە دۇچ كەلگەن ھايۋانلارنىڭ كۈنى بىلەن ئانچە پەرق قىلماسلىقى مۇمكىن. لېكىن، مەن ئۇيغۇرلارنىڭ ئۈمىدۋار بۆلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. جۇڭگونىڭ ئېكسپورت سانائىتى 3-2 يىلنىڭ مابەينىدە دۇچ كېلىۋاتقان ئېغىر دەرىجىدىكى چېكىنىشلەردىن ئوقۇرمەنلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ خەۋىرى بار. مەن جۇڭگودىكى يالغان ماللارنىڭ كۆنسايىن كۆپىيىپ كېتىۋاتقانلىقىغا قاراپ، مۇشۇنداق بىر ئەھۋالنىڭ يۈز بېرىدىغانلىقىنى 10 نەچچە يىلنىڭ ئالدىدىلا پەرەز قىلغان ئىدىم. دۇنيادىكى ئەڭ تەرەققىي قىلغان دۆلەتلەرنىڭ ھەممىسى دۆلەتنى قانۇن بويىچە باشقۇرىدىغان دۆلەتلەر بولۇپ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى نۇرغۇن -ئەگرىتوقاي مۇساپىلەرنى باشتىن كەچۈرۈپ، ئەڭ ئاخىرى تەرەققىي قىلىشنىڭ -بىردىنبىر يولى "قانۇنلۇق دۆلەت "بولۇش ئىكەنلىكىنى يەكۈنلەپ چىققان. قانۇنلۇق دۆلەتلەردە قانۇن بىر يەردە بىر خىل،

يەنە بىر يەردە يەنە بىر خىل بولمايدۇ. بىر مىللەتكە بىر خىل، يەنە بىر مىللەتكە بىر خىل بولمايدۇ. بىر گۇرۇپپا ئادەمگە بىر خىل، يەنە بىر گۇرۇپپا ئادەمگە بىر خىل بولمايدۇ. قانۇن ئالدىدا ھەممە ئادەم ھەممە يەردە باراۋەر بولىدۇ. جۇڭگو ھازىرقىدىنمۇ بەك تەرەققىي قىلىش ئۈچۈن، چوقۇم ئاشۇنداق بىر مۇنتىزىم قانۇنىي تۈزۈمنى ئورنىتىشى ۋە يولغا قويۇشى كېرەك. ئۇنىڭدىن باشقا يول يوق. جۇڭگودا ئاشۇنداق بىر مۇنتىزىم قانۇنىي تۈزۈم يولغا قويۇلغاندا، قانۇنىي يوللار بىلەن ئۆز ئارزۇسىنى ئىپادىلىگەن، -قانۇنتۈزۈم بويىچە يۇقىرىغا ئۆزىنىڭ -پىكرىتەلەپلىرىنى يەتكۈزگەن ئۇيغۇرلار جازاغا ئۇچرىمايدۇ. ئۇنىڭ ئەكسىچە ئۇلار قوغدىلىدۇ. ئەگەر ئۇنداق كۈنلەرنىڭ كېلىشىدىن ئانچە ئۈمىد بولمىسا، قىيىن بولسىمۇ، ئۇيغۇرلار ھازىر ئۇيغۇر دىيارىدا مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان، ھېچ قانداق ئىلمىي ئاساسى بولمىغان بەزى "قوش تىللىق "مائارىپ سىياسەتلىرىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن تىرىشىپ باقىنى ياخشى. ئەگەر جۇڭگونىڭ ئەھۋالىدا ھازىرقىدىن ياخشىراق تەرەپكە قاراپ ئۆلگىرىلەش بولمايدىكەن، مىللەتنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى ساقلاپ قېلىشتا قەتئىي قىلمىسا بولمايدىغان ئىشلارنىڭ بىرسى ئەنە شۇدۇر.

:تەھرىرلىگۈچى ئورخۇن ئۇيغۇر تارىخى تور بېتى (http://www.orkhun.com) دىن ياۋۇز.

مۇشۇ يازمىدا تىلغا ئەلىنغان تور بەتلەرنىڭ :تىزىملىگى

* كاڭاس خانىمنىڭ -22بەتلىك دوكلادىنىڭ جىپەگ شەكلىدىكى :ھۆججىتى http://www.meripet.com/Sohbet1/kangas/

* ئامېرىكا »مائارىپ بايلىق مەنبەسى ئۇچۇر «مەركىزى نىڭ تور بەت :ئادرىسى http://www.eric.ed.gov

* »شىنجاڭنىڭ قوش تىلدا ئوقۇتۇش خىزمىتى توغرىسىدا 8 :«سوئال http://www.bilik.cn/bbs/viewthread.php?tid=20694

* »باشلانغۇچتا ئانا تىلنى ئالدىدا ئۆگىتىش زۆرۈرلىگىنىڭ ئىلمىي ئاساسلىرى « دېگەن ماقالىغا چۈشكەن بىر قىسىم :ئىنكاسلار http://www.meripet.com/Sohbet1/Erkinc6_QoshTil2.pdf

* ئامېرىكىنىڭ قوش تىللىق ئوقۇتقۇچىلارنى تاللاش ۋە ئۇلارغا كېنىشكە بېرىش

رەسمىيەتلىرى:

http://www.isbe.state.il.us/bilingual/htmls/biteacert.htm

* :ئامېرىكا قانچىلىك تاپشۇرۇق ئەڭ مۇۋاپىق؟

hood.com/article-topics/whats_the_right_amount_of_homework.html